Vesna Venišnik

Zgodnja simfonična glasba na Slovenskem

Rokopisni prepisi in tiskane izdaje simfonij, ki so ohranjeni v arhivih po Sloveniji in italijanski Gorici potrjujejo, da je tudi slovenski prostor v 18. in na začetku 19. stoletja sledil širšim evropskim simfoničnim tokovom in da je bil seznanjen z najsodobnejšim simfoničnim repertoarjem. Večina slovenskega ozemlja je spadala pod okrilje Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti kot del habsburških dednih dežel. Značilnosti tukajšnjega simfoničnega repertoarja so sovpadale z značilnostmi repertoarja celotne habsburške monarhije.

Najstarejše simfonije ohranjene na tem območju hrani Deželni zgodovinski arhiv v Gorici (Archivio storico provinciale di Gorizia). Te simfonije, ki so nastale približno med letoma 1740 in 1765, so najzgodnejši primeri simfonične zvrsti na tem področju. Simfonični repertoar tega obdobja je bil mednarodno usmerjen, kar je bilo značilno tudi za druga evropska središča. Gre za simfonije skladateljev, ki so bili zelo znani po celotni Evropi. Med njimi so Antonio Brioschi, Giovanni Battista Sammartini, Georg Christoph Wagenseil, Johann Gabriel Seyffarth, Johann Christian Bach, Ignaz Holzbauer, Johann Stamitz in Carl Joseph Toeschi.

Med pomembnimi meceni simfoničnega repertoarja osemnajstega stoletja so bile sakralne institucije, kjer se so simfonije izvajale tudi v okviru bogoslužja. Frančiškanski samostan v Novem mestu hrani eno simfonijo Carla Dittersa von Dittersdorfa, eno simfonijo Johanna Baptista Vanhala, eno simfonijo Leopolda Mozarta, eno simfonijo Antonína Kammela, priljubljeno tiskano zbirko *Sei sinfonie a grande orchester* Josepha Haydna in tiskane zbirko dvanajstih simfonij patra Lamberta Krausa. Simfonije so bile pridobljene približno med letoma 1750 in 1780, torej v času, ko so samostani v habsburški monarhiji pridobili največ simfonij. Jožefinske reforme v osemdesetih letih osemnajstega stoletja so namreč razpustile veliko samostanov in tudi okrnile glasbeno spremljavo pri liturgiji, kar je zmanjšalo potrebo po dobavi novih simfonij.

Ob koncu stoletja je bil simfonični repertoar v habsburški monarhiji usmerjen izključno v lokalno ustvarjalnost. To je značilno tako za goriško deželo kot za repertoar ljubljanske Filharmonične družbe, ki je bila ustanovljena leta 1794. V Deželnem zgodovinskem arhivu v Gorici prevladujejo dela priljubljenih skladateljev Adalberta Gyrowetza in Ignaza Pleyela. Nadalje je v arhivu ohranjena tudi simfonija »*La festa della pace 1791*« Franza Antona Hoffmeistra, prva simfonija Franza Krommerja, zbirka šestih simfonij beneškega skladatelja Angela Baldana ter dve simfoniji nemškega skladatelja Otta Carla Erdmanna von Kospotha. Poleg tega hrani arhiv dve simfoniji Josepha Haydna in prvo ter tretjo Beethovnovi simfoniji. Med muzikalijami pa presenetljivo ni nobene simfonije Wolfganga Amadeusa Mozarta.

Tako goriški repertoar kot repertoar Filharmonične družbe je bil usmerjen skoraj izključno v lokalno ustvarjalnost (pridobivali so dela skladateljev, ki so bili v monarhiji rojeni, ali pa so tam delovali). V obeh zbirkah najdemo dela istih skladateljev – načeloma najbolj priljubljenih sodobnih skladateljev – vključno z nekaj identičnimi deli. Po drugi strani pa je družba pridobila tudi dela Dittersdorfa in Paula Wranitzkyja ter seveda Mozartove simfonije. Prevladujoči skladatelj simfonij v družbinem katalogu muzikalij iz leta 1804 je Joseph Haydn. Od skladateljev simfonij, ki jih je imela v lasti družba, le Franz Christoph Neubauer in Louis Massoneau nista delovala v habsburški monarhiji, so pa bila njuna dela na prodaj na Dunaju.

V prvem desetletju 19. stoletja je bil repertoar Filharmonične družbe še vedno usmerjen v lokalno ustvarjalnost. Od leta 1816 dalje pa so se člani družbe spoznavali tudi z najnovejšimi simfonijami skladateljev delujočih v nemških deželah. Od dvajsetih let 19. stoletja dalje so bile simfonije v sporede družbe vključene vedno redkeje in tudi izvajali so le še posamezne stavke in ne več celotnih simfonij. Od leta 1830 dalje pa so simfonije za dobrih dvajset let iz sporedov družbe popolnoma izginile. Nadomestile so jih uverture in skladbe za solističen inštrument z orkestrsko spremljavo.

Tiskane izdaje, ohranjene v obravnavanih arhivih, so načeloma prve izdaje. Ohranjene so namreč prve izdaje Andréja ter dunajskih založb, ali prve dunajske izdaje, ki so nastale leto ali dve po izdajah tujih založnikov. To dokazuje, da so si Filharmonična družba in goriški glasbeni navdušenci si prizadevali pridobiti najnovejše simfonije. To vsekakor drži za Filharmonično društvo, kajti katalog družbenih skladb iz leta 1804 vključuje operno simfonijo k operi, ki je bila premierno izvedena januarja 1804, ter tudi Beethovnov *Drugo simfonijo*, ki je bila istega leta na voljo v tiskani izdaji.

Težko je govoriti o slovenskem simfoničnem repertoarju v osemnajstem stoletju, kajti v tem času Slovenija sploh ni obstajala. Niti ni obstajal slovenski narod, ki bi delil zavest o skupni pripadnosti, ki bi govoril isti jezik in imel skupno kulturo ter ekonomijo. Slovensko ozemlje je bilo pravzaprav periferija večje, kulturno zelo bogate, države. Tako tudi simfonični repertoar, ki je nastajal na Dunaju in v drugih habsburških deželah, ni bil »tuj« ali »nemški«, temveč je bil del lokalne ustvarjalnosti. Čeprav na našem ozemlju ni bilo resnično zelo bogatih mecenov, ki bi podpirali veliko število simfonij, so tudi na tem območju cerkve, samostani, plemiči, glasbena društva in gledališča kupovali simfonije in kot potrošniki prispevali k povpraševanju po novih delih, kajti uspešna prodaja simfonij je založnike tudi spodbudila k naročilu novih del.

Obranjeno 16. septembra 2016 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.